

Slovenski filmsko-politični harakiri

(ali kaj je narobe s slovenskim
filmom)

Igor Koršič

Začel bom s svežim citatom francoskega raziskovalca Joela Chaprona, ki ponuja še en prispevek ob bok ameriški oceni slovenske vojske in k tisti znani oceni Sveta Evrope o slovenski kulturni politiki, ki da je ni:

»Slovenija ponuja ameriškim filmom kar avtocesto do kinematografskih dvoran. Delno zato, ker država nima zakona, ki bi branil nacionalni in evropski film – slovenska vlada še vedno gleda na film kot na enega konkurenčnih produktov, ki so podvrženi pravilom trdega in čistega liberalizma, in pa zaradi kvazi monopolnega položaja družbe Ljubljanski kinematografi, ki ima v lasti skoraj vse ljubljanske kinodvorane (te pa pripeljejo v državo 51 odstotkov filmov). Žalostna podoba slovenskih platen, ki pa očitno ne odseva vseh potreb slovenske publike, kajti ta je s svojo vztrajnostjo na ljubljanskem Mednarodnem filmskem festivalu in s podelitvijo edine letošnje nagrade festivala kirgizijskemu filmu *Deseti brat* | ... | dokazala javnim oblastem in distributerjem, da morajo tudi manj pomembne kinematografije, ki so brez sredstev, a so zato bolj opazne, imeti svojo domovinsko pravico«. (Pariz 1999)

Skušajmo to razumeti v luči ugotovitve, ki jo je zapisal verjetno najuspešnejši evropski filmski producent, nekoč tudi direktor Columbia Pictures in zgodovinar sir David Puttnam.

»Filmi, skupaj z vsemi drugimi dejavnostmi, ki jih poganjajo zgodbe, podobe in liki, ki iz njih izvirajo, so dandanes v sami

srčiki vodenja naših gospodarstev in življenj. Če jih ne bomo znali uporabiti odgovorno in ustvarjalno, če jih bomo obravnavali zgolj kot eno od industrij potrošnega blaga in ne kot kompleksen kulturni pojav, bomo verjetno nepopravljivo načeli zdravje in vitalnost naše družbe.» (London 1999)

Da, prav ste razumeli: Slovenija že nekaj časa vztrajno izvaja filmski in s tem kulturni harakiri. Hkrati pa si še reže enega vitalnih gospodarskih udov, recimo nogo. Prav kmalu ji bo uspelo pripeljati projekt do konca. Kot mala država je Slovenija s svojim malim jezikom in kulturo toliko bolj ranljiva kot kakšno Združeno kraljestvo, o katerem prvenstveno govori Puttnam. (Mimogrede, David Putnam si je kot producent z zaslugami za film in kulturo Velike Britanije prislužil plemiški naziv.) Slovenija se filmsko vztrajno samopohablja, kljub temu da ima strokovna komisija Sveta Evrope nedvomno prav, ko v oceni slovenske kulturne politike za slovenski film ugotavlja, da »ni dvoma, da so slovenski filmi, čeprav jih je bilo v osemdesetih posnetih le 40, igrali avantgardno vlogo in so prispevali k spremembi političnega sistema«.

Res pa je tudi to, da s slovenskim filmom, se pravi s slovensko produkcijo, ni nič narobe. Ta trditev se zdi s citatom Francoza Chaprona v protislovju, pa ni. Slovenski film je namreč prav tako dober, je prav tak čudež vitalnosti in predvsem trmaste trdoživosti, kot je Elan, ali domača proza, ali slovenska vojska, ali slovensko pomorstvo, ali celotno slovensko gospodarstvo. Kljub temu da živi v takem skrajno nestimulativnem okolju, je film preživel. Kljub temu, da ga je ena vlada hotela izbrisati, druge pa ga po inerciji držijo pri življenju, je gledan doma in cenjen v svetu. Zaradi ustvarjalnih, vztrajnih in požrtvovalnih posameznikov.

Poenostavimo in pribijmo: slovenski film je začuda več kot soliden, slovenska filmska politika je katastrofalna. Politika še niti približno ni dojela gospodarskega in kulturnega bistva in s tem potenciala filma in s tem pogojev, v katerih bi morala delovati uspešna kinematografija. Kako naj bi to dojela, ko pa politike, strank, tako pozicijskih kot opozicijskih, film niti najmanj ne zanima. Žal to ne velja samo za film, ampak, kot vemo, za kulturo nasploh.

V tem smislu je naša politika predmoderna. Na področju kulture se na primer ukvarja še s problemi iz 18. in 19. stoletja, kot je tisti, ali duhovniki sodijo v šolo ali ne. Ne

moremo pričakovati, da bo ta ista politika razbrala in upoštevala strateški kulturni in gospodarski pomen avdiovizualnih medijev. (Žal mi je za ta izraz. Ni boljšega. Morda bi lahko rekli, mediji gibljivih slik.) Tako ni čudno, da medijsko politiko te stranke obravnavajo v maniri prejšnjega stoletja, v duhu *laissez faire* liberalizma. Filmska kultura v širšem pomenu ima za naše politične stranke podoben tržni in kulturni status, kot ga ima pop-corn. (Tega zdaj kot simbol popolnega hollywoodskega triumfa na našem dvorišču prodajajo v foajjih kinodvoran.)

Naj poudarim razloček med politiko in stroko. Če govorim o politiki in o državi, govorim o strankah in njihovih političnih programih, o njihovi politični volji. Že omenjena evropska komisija je seveda tudi ugotovila, kar je vidno z Lune, da v programih in javnih nastopih naših političnih strank kulture ni. Tudi Chapron izpostavlja odgovornost vlade za stanje kinematografije. Na Ministrstvu za kulturo pa seveda so ljudje, ki za te stvari vedo. Pa imajo po mojem zvezane roke. Nekateri se žal s tako državo in politiko tudi istovetijo.

Mediji so pogosto, tudi kadar se razglašajo za neodvisne, politiki tako ali drugače blizu. Zato ni čudno, da medijski mit o slovenskem filmu v nasprotju z dejstvi pripoveduje, da gre za nekaj sramotno nekvalitetnega, domačijskega, duhamornega, dolgočasnega, za normalno inteligenco žaljivega, za državo dragega, doma negledanega in v tujini necenjenega. Ta mit pravi dalje, da z domačim filmom dela horda špekulantov dvomljive omike, ki jih zanima zgolj proračunski denar in ki se od tega denarja prav nesramno rede. Tako ocenjevanje domačega filma v medijih služi vladni filmski politiki, ki nima artikulirane alternative.

Oprekam mnogim kritikam, javnim in zakulisnim, ki praviloma brez utemeljitev in dokazov trde, da je slovenski film nekaj posebej problematičnega v tej državi. Enega zadnjih spisov na to temo smo lahko brali nedavno v publikaciji, ki naj bi proslavila petnajstletnico sestrške ustanove, Oddelka za oblikovanje Akademije za likovno umetnost. Ta primer je pravzaprav na več načinov simptomatičen. Pisec tega napada (neki Crnkovič), ki tvori sam uvod v slavnostno, plačano prilogo Dela, kot se v podobnih spisih o slovenskih filmih vedno dogaja, piše na pamet, z vzvišenim prezirom do dejstev, ki jih obravnava. Preprosto zlije svojo gnojnico. Trdi, da je obstoj Oddelka za filmsko in televizijsko režijo na

AGRFT v nebo vpijoči anahronizem: »Ali ni proizvodnja teh kadrov v direktnem in grozljivem neskladju z aktualno filmsko produkcijo in celo s samo zgodovino slovenske kinematografije in televizije?« Preprosto tako. Slovenski film je obsojen danes in na vekov veke. In »sestrska« ustanova to objavi kot uvod v slavnostno publikacijo na svoj rojstni dan.

Kaj takega je mogoče res samo v Sloveniji, kjer so sosedove krave za mnoge povzpeticnike nevzdržne provokacije. O tem bom podrobneje pisal drugje. Tu lahko ponovim samo to, kar sem zapisal že *ad noseam*: Slovenci imamo natanko tak film, kot si ga zaslužimo. S tem se ne želim uvrščati med tiste provincialce, ki sami sebe povečujejo z duhovičenjem o »slovenčkih«. Hočem reči le to, da nas politične in drugačne elite zaradi določenih značilnosti naše kulture često vodijo žejne čez vodo. Te nesrečne lastnosti sta jasno opisala Prešeren in Cankar, gotovo ne zato, da bi se mi na kulturnih proslavah počutili samozadovoljne in omikane.

Kdo je kriv? Krivi so pogoji, ki jih z zakonodajo ustvarja za kinematografijo država. Ne gre predvsem za premalo denarja, ampak za sistem, ki pri nas omogoča filmu komaj bedno životarjenje. V tem sistemu zakonodaja de facto pokriva samo proizvodnjo domačega filma. Na produkcijo gleda kot na katero koli drugo kulturno produkcijo, denimo gledališko, torej kot na proračunski strošek. Kar je bolje kot nič, da se razumemo. Vendar to pomeni velik strošek za malo učinka. Celotne kinematografije ne obravnava kot dokaj zapleten sistem, kjer je zajetje reproduktivne kinematografije (distribucija in kinodvorane), videotrga in televizij ter silovito razširjajočih se novih tehnologij odločilno za tržni in kulturni uspeh domače filmske proizvodnje.

Praktično to pomeni, da bomo minimalno število filmov z veliko truda in težav (da ne rečem zanosa) že posneli. Ti bodo dokaz, da imamo tudi svoj film. Filmska bela krizan-tema. Kaj več pa ne. Nimamo niti sredstev niti mehanizmov za distribucijo teh filmov, kaj šele za promocijo in prodajo na tujem. S tem se, poleg drugega dela na Filmskem skladu, ukvarja ena (1) oseba! Naši filmi niso deležni potrebne promocije (kvečjemu spontane medijske protipromocije) ter se ne predvajajo v primernih dvoranah in ob primernih terminih niti doma niti v tujini. Evropskega in neameriškega filma v naših kinih praktično ne vidimo. AGRFT ne izobrazuje najpotrebnejših kadrov. Še režiserje izobrazuje v stalnem produkcijskem krču. Tujim študentom praktično ni

odprta. (Je pa v svetu cenjena.) Profesorji sicer imajo svoje katedre. Nimajo pa svojih kabinetov. Če ne bi bilo sredstev za pedagoška sredstva, ki se izplačujejo na glavo profesorja, tudi računalnikov ne bi imeli. Torej profesorje plačujemo, ne ustvarimo pa osnovnih pogojev za njihovo delo.

Tuji filmi se ne snemajo pri nas. Koprodukcije se, razen izjemoma, tudi ne snemajo. Denarja iz evropskih fondov za podporo filmu ne izkoriščamo, ker moraš biti za to sistematično organiziran. Gotovinsko poslovanje producentov je zapleteno in drago, ker nimamo ustanov, ki bi skrbele za ustrezno kreditiranje filmske produkcije. Enako velja za televizijsko produkcijo. Enako velja za videodistribucijo in izposajo. Zato nimamo toliko in tako kakovostnih domačih programskih filmskih vsebin, kot bi jih lahko imeli in kot bi jih v prid zdravja kulture morali imeti. Filmska kultura pod vplivom bombardiranja infantilne plehkosti vztrajno pada. Večina dobička od prikazovanja se steka v tujino, torej si ne jemljemo, zaslužimo, ustreznega deleža dohodkov kinodvoran, videoizposoje, prikazovanja filmov na televizijah, pa od oglaševanja v kinih in na televizijah. Nismo pozorni in pripravljeni na hitro rastoče nove medijske tehnologije in industrijo izobraževalnih pomagala in bomo kmalu vse to uvažali v tujih jezikih, namesto da bi bili udeleženi s svojim znanjem in ustvarjalnostjo v izvozu.

Drobčen indikator: nacionalna referenčna knjižnica za filmsko področje na AGRFT ne kupuje skoraj nobenih novih strokovnih knjig. Knjižničarka jih ne more naročiti. Ustanova je ustanovila veliko komisijo, ki bo ugotavljala upravičenost nakupov. V času komunizma je nekaj časa veljala absurдна prepoved kupovanja tuje literature. Ampak takega zanemarjanja skrbi za strokovnost, kot jo imamo danes, še ni bilo. V sektorju gibljivih slik je seveda zaposlenih na tisoče delavcev manj, kot bi jih lahko bilo. Skratka, smo najbolj zamerikanizirana in strokovno čedalje bolj zanemarjena provinca v vsej Vzhodni in Srednji Evropi. Ki je nekoč imela odlično štartno osnovo.

Modelov za učinkovite filmske politike je v Evropi nič koliko. Tujci nam jih hodijo tudi redno razlagat. Brez odziva. Začuda brez uspeha. Ljudi iz ministrstev na teh predstavitvah praviloma demonstrativno ni. Najde pa se kak Samo Rugelj, ki na uglednem medijskem mestu občasno čez cele strani na pamet razglasi vse evropske filmske politike za neuspešne. Bog vedi v imenu česa? Somalije? Hollywooda v Sloveniji?

Oblastniki, vedejo se temu imenu primerno, nekateri v tej vlogi kar sveži, kritikom naše filmske politike očitajo, da želijo predvsem več denarja in več državnega skrbništva. Kar ni res. Prej obratno. Gre za racionalno gospodarjenje, ki načelno ne bi smelo biti drugačno, kot je tisto v kmetijstvu, ki tudi mora biti subvencionirano. Če bi denar bil naložen v kakovosten kinematografski sistem, bi vračal več filma, domače, doma izdelane kulture (v slovenščini), dohodkov, delovnih mest, davščin in, končno, izvoza. Očitajo tudi, da se filmarji želijo izmakniti zdravi konkurenci, trgu, in dajejo temu in vsakemu predlogu, ki vključuje državno in zakonsko regulacijo, pridih komunistične nostalgije. S takimi očitki prihajajo predvsem tisti, ki so bili v nedemokracičnem sistemu udeleženi pri oblasti. Tak očitek je, za tiste, ki poznajo vsaj nekaj filmskih delavcev, gotovo silna neumnost. Kar se pa sistema in zakonodaje tiče, taki kritiki, sveži liberalci, malo familiarno pokarajo, z refleksom iz samoupravljanja, kot svoje putke na domačem dvorišču, češ saj ste si svoj filmski zakon pisali sami. Kar je res.

Vendar pri tem mirno prezrejo, da je bilo sprejetje zakona o filmu dejanje samoobrambe. Pomenilo je v nikakršnih političnih pogojih zagotoviti filmu vsaj preživetje. Tako je vsaj to razlagal politični eksponent filmskih ustvarjalcev Marcel Buh. »Naš filmski Tito«, kot so ga imenovali nekateri, je bil namreč tisti, ki je zakon rinil skozi parlament. In si s tem prislužil večno slavo. In dosmrtno predsedništvo (društvu). Tisti zakon je zanimal samo Zmaga Jelinčiča. Ostalih naših parlamentarcev ne. Filmski ustvarjalci so, prepuščeni sami sebi in obsojeni na propad, »po samoupravno« res naredili, kar so zmogli. Bil je, kot če bi minister za promet in zveze pilotom dokazoval, da imajo tak sistem zračnega nadzora, kot so si ga izmislili na svojih plenutih in v sindikatu.

Kar se tiče ostalih dejstev o slovenskem filmu, je jasno, da so stroški, ki jih ima država s filmom, nizki, tako glede na ostale umetniške dejavnosti kot glede na ostale države. Vendar to, kot rečeno, ni glavna težava. Važnejše je to, da so ti denarci slabo naloženi. Država pa pobere na tem področju kar zajeten kos davščin: od vstopnic za filmske predstave, od televizijske in filmske produkcije, izposoje videokaset, televizij, oglaševanja itd. Vračanje (dela) davščin v domačo proizvodnjo je eden najobičajnejših instrumentov podpore domače produkcije v Evropi. Pri nas trmasto vztrajajo, da

to ni mogoče, ker moramo ohraniti integralni proračun. Na videz strokovni razlog, ki pa je plehek izgovor in izgubi veljavo v dveh minutah, če pogledamo, da imata menda Francija in Švedska tudi integralni proračun. Obstojijo postopki, ki omogočajo financiranje filmske produkcije z namenskimi dajatvami ali z odpisom dajatev. Takih visokih načel, ki so v resnici izgovori, je pri nas na vsakem koraku nič koliko.

Kar se pa kakovosti in gledanosti tiče, je tako gledanost doma kot prisotnost naših filmov na tujih festivalih primerljiva z veliko starejšimi, uglednejšimi, večjimi kinematografijami. Brez vsakršne sistematične državne podpore distribuciji in prikazovanju domačega filma. Kajti dejstvo je, da je domači film več kot solidno gledan doma. In to kljub temu, da ga je zaradi monopola ameriške produkcije v domačih kinematografih komaj mogoče prikazati. Vsakih nekaj let se pojavi super uspešnica, kot so *Outsider*, *Babica gre na jug* in *V lero*, ki jih po gledanosti komaj prekaša kak ameriški film. Vmes pa še nekaj uspešnic, s spoštovanja vredno gledanostjo okoli 30 000. Večina ostalih slovenskih filmov pa doma doseže solidno gledanost. Gotovo nad 3500 gledalcev, kar v Franciji predstavlja mejo 100 000 gledalcev, ki jih velika večina francoskih filmov ne doseže.

Šterkov film *Ekspres, ekspres* je v redni distribuciji v Nemčiji. V Berlinu ga vrtijo v dveh kinih. To je celo v EU redkost. V Franciji, denimo, kažejo vsako leto okoli pet nemških filmov. *Ekspres, ekspres* v Berlinu je jasen izraz trmaste vitalnosti slovenskega filma, pa naj si slavnostni pisec ALU-jeve publikacije o tem misli, kar si hoče.

Zdaj bi pa zastavil vprašanje: če je tako, kaj torej navdihuje te pavšalne, pogosto tudi uradne ali poluradne kritike? Lahko bi sicer sklepali na zaroto. Tak odnos namreč še kako koristi nikakor zanemarljivim tujim in domačim gmotnim interesom. Slovenski trg, če upoštevamo samo njegov tradicionalni del, prikazovanje v kinematografih, je leta 1998 prinesel 7.197 milijonov evrov kosmatega dohodka. Od tega je približno polovica šla producentom in distributerjem. Ob tem je obisk kinematografov v prejšnjih letih vztrajno padal, cena vstopnic pa je naraščala. Leta 1998 je obiskalo kinematografe v Sloveniji 2. 307. 000 ljudi, rekordnega leta 1995 pa 3. 013. 000 ljudi. Trend upadanja obiskov v Sloveniji je v izrazitem nasprotju s trendom rasti v državah Zahodne Evrope (leta 1997 + 7,1 odstotka). Je pa naš trend upadanja v skladu s podobnim trendom v Vzhodni in Srednji Evropi (z izjemo Madžarske in Poljske). Smo pač v družbi Romunije in Bolgarije. Kljub temu je milijonski dohodek, ker gre za ameriški film, ki se praviloma pokrije že doma, skoraj vse čisti dobiček in kot tak seveda tudi za Američane nezanemarljiv. In Američani vedo, da tako ne prodajajo samo filmov. »Kokice« so nedolžen simbol nečesa večjega, življenjskega sloga, za katerega je treba kupiti oblačila, zgoščenke, hrano, avtomobile, zabavno elektroniko ...

Na zaroto bi lahko sklepali tudi iz izrazite prohollywoodske in protievropske drže kritikov slovenskega filma. Ni težko zaznati povezave med tako kritiko, zakonom, ki ne zaobjema reproduktivne kinematografije, distribucije in prikazovanja, ter interesi hollywoodskega lobija. Ameriški distributerji si boljše situacije, kot jo imajo na slovenskem trgu, gotovo ne morejo zamisliti. Evropejci se o zadevi vsaj resno pogajajo, kot se je to zgodilo na urugvajski rundi GATT. Dokopljejo se povprečno do 25 odstotkov lastnega tržišča. Mi pa se veselo dajemo na razpolago zastonj in v celoti ter si iz naših in evropskih 4 odstotkov tržišča ne delamo skrbi. Veseli, da pride k nam malce tujega blišča, verjetno. Prepiramo se kvečjemu za zabojnike na pločnikih pred ameriškim predstavništvu. Tu po gorjansko trmasto branimo svojo samobitnost.

In vendar pri taki medijsko podprti politiki kljub vsemu verjetno ne gre za kaj tako spoštljivega, kot je načrtno delovanje s ciljem. Prej je harakiri slovenske filmske politike posledica kronične netransparentnosti in neupoštevanje stroke. S tem ne želim stroke mistificirati. Gre za nekaj knjig in drugih publikacij, ki jih je treba prebrati in razumeti. In za približno predstavo o tem, kaj pomeni snemati in prodajati filme.

Seveda je za stanje, ki ga imamo, kriva država. To so vlade. Kljub vsemu je neka razlika med Demosovo koalicijo, ki je bila za film skoraj usodna, in zdajšnjo, ki se ji je vseeno zdelo vredno film ohraniti pri življenju. Vendar je nezainteresiranost in nestrokovnost glede filma značilnost vseh vlad in političnih opcij pri nas. To je preprosto del naše politične kulture, značilnost tega, srednjeevropskega prostora, kjer je v nasprotju z Zahodno Evropo razlika med elitno in popularno kulturo nepremostljiva. Obremenjuje kulturni proračun, pa v glavah kljub temu ne velja kot prava kultura. Medtem ko se večina racionalnih evropskih držav še kako aktivno ukvarja s svojo filmsko politiko že vsaj od prve svetovne vojne naprej, Slovenija vztrajno obravnava svoj film kot pravzaprav odvečen državni strošek za kulturno vejo dvomljive vrednosti. Politika, tudi filmska, pa gotovo po inerciji iz prejšnjega sistema še najraje razmišlja v slogu zarote. Politika pomeni predvsem, da se koga »(od)žaga«.

Značilno je, da lahko naštejemo vsaj štiri višje državne uradnike, ki so mi v različnih časih, tako samoupravnih kot demokratičnih, govorili o svojih načrtih, da bodo odločili, kdo bo smel snemati filme in kdo ne, kdo objavljati o filmu in kdo ne.

Drugi primer. Audiovizualna Eureka, ustanova Sveta Evrope za izmenjavo izkušenj na področju medijev med državami članicami, ponuja polovico potrebnih sredstev za ustanovitev slovenske, tako imenovane Audio vizualne antene. Ta AV antena naj bi kot koordinacijska pisarna povezovala interese medijske Evrope z interesi filma in televizije v Sloveniji. Hkrati naj bi AV antena postopoma prerasla v uradno predstavništvo programa za medije Evropske unije v Sloveniji. Gre za dokazano koristne stvari, o čemer nas s pridobljenimi vsotami denarja, skupnih projektov in koprodukcij prepričujejo tisti, ki so že vključeni v te integracije. Vsaj pol leta se je o tem menčalo pri nas z da, ampak ..., ne mi, ampak oni, ne ta, ampak oni, ne z nastavitvijo, ampak z razpisom, ne te pisarne, ampak one ... Toliko časa, da smo zamudili rok. In te pisarne in koordinatorstva ne bomo imeli. In podarjenega evropskega denarja, ki gre za pisarno, tudi ne. Tudi drugega denarja, tistega, ki bi ga taka »antena« lahko pripeljala v Slovenijo, ne bo. Tako je zdaj Slovenija edina od vzhodno- in srednjeevropskih držav, skupaj z Estonijo, ki ni izkoristila prav nobene pomoči, ki jo Unija nudi pred članstvom v Media programu EU. Primer je lepa in kar se da verna izkaznica učinkovitosti naše filmske politike. In zato nihče ne bo odgovarjal. Niti v medijih, se razume.

Med letošnjim berlinskim festivalom so na neki nemški televiziji očitno improvizirano predvajali pogovor z nemškim kanclerjem. Govoril je o konkretnih stvareh, denimo o francosko-nemškem sodelovanju na tem področju filma, ter kompetentno in poznavalsko odgovarjal na precej populistična vprašanja novinarja. Ste kdaj slišali katerega koli slovenskega politika reči kar koli pametnega o slovenskem filmu ali o umetnosti nasploh? Reči kar koli, razen na proslavah in otvoritvah? Zdi se, da politiki umetnike vidijo samo na Prešernovih proslavah. Po tem, o čemer venomer govorijo, bi človek sklepal, da se družijo izključno s policisti, agenti, gangsterji in morda kakim piscem kriminalk. Schröder pa skoraj gotovo ne hodi na kulturne proslave.

Komuniciranje z upoštevanjem stroke ne poteka niti med prevladujočim gledališkim in manjšinskim filmskim delom na AGRFT, kaj šele med AGRFT in zunanji ustanovami. Če smo iskreni, tudi komuniciranje znotraj oddelka za filmsko in televizijsko režijo ni najboljše. K pisanju ali recimo recenziji programa o filmu na osnovnih in srednjih šolah

nas denimo ni povabil nihče. Kar se tudi ni zgodilo, ko so pisali programe gledališkega pouka na šolah v slavnih kurikularnih komisijah. Pa se je to delalo znotraj »našega« ministrstva. Baje zato, ker tiste priprave pomenijo precejšnje možnosti za zaslužek. Ali pa je obstajal dvom v strokovnost »strokovnjakov« na »umetniški« akademiji. Tak dvignjeni nos sem že začutil pri ponosnih kolegih iz velikih humanističnih fakultet naše univerze. Zmrdovali so se, češ pa nas ja ne bodo gledališčniki učili gledališča!?

Še enkrat lasten primer. Sicer so me že od samoupravljanja naprej vključevali v razne svete in komisije. Predvsem kot talca, verjetno za simulacijo strokovnosti. Te komisije nikoli niso nikakršnega dela pripeljale do konca. Razen nacionalne razprave o kulturni politiki (ga. Vesna Čopič), ki je bil del večjega projekta ovrednotenja in razvoja slovenske kulturne politike. Ta veliki projekt je visoka politika preprosto ignorirala. Verjetno so mislili, kar naj se izkašljajo, bodo vsaj potem dali mir. Tudi zakon o filmu so v nekem trenutku odnesli in me niso več klicali »zraven«. Vedno je nekdo zadeve pred koncem dela odnesel v visoko politiko. Potem se je kot pravilo iz vsega izcimilo, če sploh kaj, kakšno kompromisno skropucalo (kot je zakon o filmskem skladu) ali nedelujoči alibi, imenovan Svet za kulturo. Gre za stvari, ki so prav toliko funkcionalne, kot je lepa slovenska zastava, ta zgledni primer oblikovalskega političnega kompromisa, brez vmešavanja stroke.

Zdi se, da politiko v naši demokraciji pojmujejo predvsem kot kravjo kupčijo. Zato deluje netransparentno, sicilijansko in bizantinsko. Kar potem spoštljivo imenujejo lobiranje. Vse je podobno vrsti zarot ljudi z močno izraženo preganjavo. Recimo kupčije s kmetijstvom in kulturo. Z medvedi in umetniki. Vi nam medvede, mi vam umetnike. Da naredimo z njimi, kar se nam zahoče, tako z enimi kot z drugimi. Stroka je pri tem lahko zgolj opazovalka in si lahko vse svoje analize nekam vtakne.

Pa je res preveč pričakovati, ja, zahtevati, da bi naša demokratična politika pričela upoštevati strokovnost? Celó več predstavnikov stroke, saj nujno tudi v stroki prihaja do razlik, celo v ekzaktnih znanostih, kaj šele v humanistiki. Dobra stroka je vedno daleč od enoumja. Vsaj za referenco, za dober vtis, za fasado strokovnosti in demokratičnosti bi politika to lahko počela. Pa je naša politična kultura na taki

ravni, da se jim tudi sprenevedati ni treba. Oni preprosto vladajo. Vse delajo na pamet ali kvečjemu s pomočjo raznih samozvanih strokovnih prišepetovalcev.

Za primer: če sem predstojnik katedre za zgodovino in teorijo filma na AGRFT, bi me morala kot izvedenca razna ministrstva in druge ustanove samodejno vključiti v svoje odločanje, ki se nanašajo na filmske zadeve. In to ne glede na to, ali sem posameznikom osebno simpatičen ali ne. Ne glede na to, ali sem v kaki stranki ali ne. Tako me pa neprestano sprašujejo, ali si skregan s tem ali z onim. Kot da bi to imelo kaj opraviti s stroko! Človek pri nas lahko nekaj doseže samo z vsiljevanjem in s privatiziranjem javnega dela, z delom v navezah. Kar se mene tiče, gre za nestrokovno in neučinkovito kranjski bizantinizem. Poleg tega je tako politično ravnanje odurno. Tu razlik med uveljavljenimi političnimi strankami ne vidim. Razen da je katera sposobna to stanje izkoristiti in nastopati v imenu poštenosti. V praksi pa je, če kaj, še bolj bizantinska od ostalih. Bizantinizem je slovenski konsenz.

Ali je mogoče filmsko politiko voditi drugače? Je. Ponovno bom pomahal z irskim primerom. Irska je primerljiva s Slovenijo. Ima dvakrat več prebivalcev in je dolgo časa snemala po dva do tri filme na leto s pomočjo državne podpore, kot dokaz, da ima tudi ona svoj film. Potem pa je resno vzela iniciativo EU, ki je opozarjala na zaposlitveni potencial dejavne filmske industrije. Premier je osnoval malo strokovno komisijo. Dal ji je na razpolago tri mesece. Priporočila komisije so začeli nemudoma uresničevati. V štirih letih so prišli na okoli 60 celovečernih filmov na leto in na okoli 40 televizijskih, večinoma irskih. V industriji je delalo 16 000 ljudi. Industrija je samo v enem letu ustvarila 1500 novih delovnih mest. S preprostim sistemom davčnih olajšav in televizijskih kvot. Zato imajo tudi sicer dvoštevilo gospodarsko rast.

Ko so Irci predstavljali svojo očitno uspešno filmsko politiko v Ljubljani, je prisotni predstavnik Ministrstva za finance kratkomalo razglasil konec »irske zgodbe«. Trdil je, da bo EU onemogočila njihov sistem. Govoril je po škofovski. Presenečena Irka, ki se je smehljala, je hitro spoznala, kaj pomeni slovenska strokovna razprava. Njene besede so bile v trenutku brez pomena. Napore njene vlade je v hipu razkrinkal naš finančni strokovnjak, ki je poudaril, da ve,

kaj govori. Incidenta ni opazil nobeden od prisotnih novinarjev. Ker je tako običajen, da ga niso videli. Ta človek, po mojem tipičen za naše podnebje, ne razume ničesar. Niti o kinematografiji niti o EU. Bojim se, da so mu tudi pri finančnih najvažnejših stvari tabu.

Kaj priporoča strokovna komisija Sveta Evrope slovenski vladi v zvezi s filmsko politiko:

- skleniti sporazume med Filmskim skladom RS in RTVS,
- ustvariti ustrezne pogoje za izboljšanje mednarodnega sodelovanja,
- uvesti mrežo kinodvoran z repertoarnim načrtom za umetniške filme,
- vključiti kulturne vidike na osrednje mesto v politiki javnih občil, na primer vnos določenega deleža kulturnih programov v domačo medijsko produkcijo,
- vključiti medijske vidike na osrednje mesto v kulturni politiki,
- okrepiti sodelovanje med RTV in kulturnimi ustanovami,
- zavedati se potenciala novih medijev za kulturo.

Seveda ni nobenih resnih znakov, da bi prišlo do bistvenih sprememb. Ste sploh kdaj slišali v politični ali kulturni javnosti za omenjene probleme? Lahko bi dodali zlobno, a resnično pripombo, da se niti približno ne zavedamo potenciala, ki ga imajo za kulturo stari mediji, kako naj torej govorimo o novih medijih.

Kaj konkretno manjka naši filmski politiki? Revidiran zakon o filmu (ki je baje v pripravi) bi moral precej natančno določiti pravila igre na dokaj zapletenem avdiovizualnem področju. Moral bi opredeljevati naslednje:

- kvote, ki določajo z EU primerljivi minimalni odstotek domačega programa na televizijah, v kinih in izposojevalnicah videokaset,
- fiskalne olajšave za tiste, ki vlagajo v domači film ali v filmsko infrastrukturo,
- ustanovitev državne finančne ustanove, ki naj omogoča normalno finančno poslovanje v filmski produkciji,
- stimulacije distribucije in prikazovanja slovenskega in evropskega filma z davčnimi olajšavami in/ali drugače,
- pospeševanje povezovanja z Evropo in ne zaviranje tega. To je naloga Ministrstva za kulturo in ne Sklada, kot so se baje nenadoma spomnili na Ministrstvu,

- podporo izgradnje filmske in druge avdiovizualne infrastrukture. Za začetek povrnitev dolgov, ki jih država dolguje slovenskemu filmu na račun odvzete cerkve sv. Jožefa,
- izpopolnitev filmske šole z manjkajočimi študijskimi programi in zagotovitev njenega normalnega poslovanja in racionalnega financiranja,
- sistem za denarno stimulacijo kakovosti in gledanosti filma,
- namenska obdavčitev vstopnic za filmske predstave, izposoje videokaset in oglaševalskih spotov. Zakonska prisila televizij, da vlagajo v domačo filmsko proizvodnjo.

Kaj bi s tem pridobili? Aktivirali bi enega najperspektivnejših sektorjev v kulturi in gospodarstvu, medijskega. Potrojili ali početrili bi proizvodnjo domačega filma. Sebi in Evropi bi zagotovili delež kinematografskega tržišča. Povečali bi delež slovenskih vsebin na domačih televizijah in na video-tržišču. Povečali bi kakovost vsebin. Povečali bi izvoz in našo prisotnost na tujih tržiščih, predvsem na televizijah. Pripeljali bi znatne količine evropskih subvencij za medije. Spodbudili bi predvsem koprodukcije s tujci. Pripeljali bi tuje ekipe na snemanje v Slovenijo. Povečali bi število novih delovnih mest. Utrdili bi »blagovno znamko« Slovenija.

Kako naj se to uredi? Težko. Tu si je v laseh na stotine drobnih in manj drobnih, navidezno ali v resnici soočenih interesov. Za lase se drži na desetine sprtih ljudi. Spodbujevalec sprememb je lahko Društvo filmskih ustvarjalcev. Vendar se mi zdi, da je to društvo opravilo, kar je zmoglo. Sklad je močnejši center stroke in ceha, kot je bilo ministrstvo. Vendar je prezaposlen z opravljanjem z zakonom določenega tekočega dela. Drugje interesa za globalno ureditev kinematografije ni. Še načelno ne. S filmom se študijsko ukvarja kar nekaj ustanov. Nekaj raziskovalnih in pedagoških jih ima sociološko usmeritev. Zato bi bile še posebej poklicane, da bi se ukvarjale s problemi filmske politike. In se je to zgodilo? Ne. Vplivni mediji objavljajo mistifikatorske analize »strokovnjakov« in kritikastrsko gnojnico »sesuvalske« kritiške šole. Vse to kaže na to, da v politični in strokovni javnosti ni niti konceptualnega konsenza o tem, kako naj bi uredili film in avdiovizualne medije. Očitno je enako kot pri obrambi ali v pomorstvu ali v ... Ministrstvo za kulturo se bojuje z vlado, da mu ne bi zmanjšala že doseženega deleža v proračunu, in za to, da bi slovenskemu filmu povrnila

dolgove (za Sv. Jožefa). S tem ima Ministrstvo za kulturo gotovo več kot dovolj dela. Sicer to ministrstvo pripravlja revidirani zakon o filmu. Kako ga bodo obrusili, kdaj bo nared in kaj bo na koncu šlo skozi kakšen parlament, pa je veliko vprašanje.

Odločilno in usodno pa je, da na obzoru ni stranke, ki bi kazala v zvezi z medijsko kulturo in medijskim gospodarstvom najmanjši interes ali ambicijo. Edino upanje, ki ostane, je pritisk EU. Tudi za evroskeptika. Zaradi splošne pridruževalske histerije bi utegnile biti evropske zahteve, da si te stvari uredimo po evropsko, to pomeni v svojo lastno korist, na koncu učinkovite. Potem ko bomo zaigrali vse štartne prednosti, ki smo jih nekoč imeli.

SODOBNOST

revija za književnost in kulturo

Letnik XLVIII, številka 3, 2000

Izdajatelj

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2,
1512 LJUBLJANA

Naslov uredništva

SODOBNOST
Hribarjevo nabrežje 13,
1000 LJUBLJANA
Telefon 061 200 41 02

Naročila in reklamacije

Cankarjeva založba
Kopitarjeva ulica 2,
1512 LJUBLJANA
Telefon 061 302 695, 080 11 08

Tisk

TISKARNA TONE TOMŠIČ d.d.

ISSN 0038-0482

Oblikovanje ovitka

Jani Bavčer, **ARSENAL**,
sodelavec Aleš Strajnar

Računalniški prelom

Janez Turk

Glavni urednik
EVALD FLISAR

Uredništvo
Sandra Baumgartner
Igor Bratož
Meta Kušar
Miloš Mikeln
Igor Škamperle
Milan Vincetič
France Vurnik
Ciril Zlobec

Lektorici
Alenka Kobler
Nuša Mastnak

Glavni urednik sprejema
sodelavce vsak ponedeljek
od 11. do 13. ure
v pisarni uredništva,
Hribarjevo nabrežje 13.

Sodelavce prosimo,
da prispevkom obvezno
priložijo disketo
(MS Word za Okna,
verzije 97, 95, 6.0).

Nenaročenih prispevkov
ne vračamo.

Naročnina
Cena enojne številke
v prosti prodaji je 800 SIT,
dvojne pa 1200 SIT.

Za naročnike
velja 20-odstotni
popust (7360 SIT letno,
plačljivo v dveh obrokih).

Cena za naročnike
v tujini je USD 79
ali protivrednost
v drugi valuti.

Revija izhaja
ob finančni pomoči
Ministrstva za kulturo
Republike Slovenije
in sponzorjev.

Stališča avtorjev
niso zmeraj tudi stališča
glavnega urednika
ali članov uredništva.